

Üniversitelerde Sosyal ve Beşeri Bilimlerle Eğitim Bilimleri Alanlarında Oluşturulan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarıyla İlgili Mevzuata Yönelik Hukuki Bir Değerlendirme: Nitel Bir Araştırma*

A Legal Evaluation of the Legislation Regarding Scientific Research and Publishing Ethics Committees in the Fields of Social and Humanatirian Sciences and Educational Sciences in Universities: A Qualitative Research*

Murat BÜLBÜL

ÖZ

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 65. Maddesinde, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının oluşumu, görevleri ve işleyişlerinin Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkartılacak yönetmeliklerle düzenleneceğine hükmedilmiştir. Kanunun bu emredici hükmüne rağmen, yükseköğretim kurumlarında yer alan bu etik kurulların oluşumu, görevleri ve işleyişleri bir yönetmelikle düzenlenmemekte; YÖK tarafından 2016'da çıkartılan Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (YÖKBAYEY) ile düzenlenmektedir. Ayrıca üniversitelerin kendi bünyelerindeki bu kurullarla ilgili düzenlemeleri, senatolarının kararlarıyla çıkarttıkları yönergelerle yaptıkları da görülmektedir.

Araştırmada öncelikle, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili literatüre ve de hukuki normlar hiyerarşisi dikkate alınarak ilgili mevzuata yer verilmiştir. Araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılarak YÖKBAYEY'deki etik kurullarla ilgili düzenlemeler dikkate alınarak kategoriler belirlenmiş; daha sonra da bu kategoriler bağlamında İstanbul'daki devlet üniversiteleri arasından çalışma grubu olarak seçilen 3 üniversite tarafından sosyal ve beşeri bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında oluşturulan bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili çıkartılan yönergeler analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular; üniversiteler tarafından etik kurullarla ilgili çıkartılan yönerge hükümlerinin genel olarak YÖKBAYEY'deki ilgili hükümlerle örtüşmediğini ve hatta önemli aykırılıklar içerdiğini göstermektedir. Üniversitelerdeki etik kurulların hukuka uygun işlememesinin bilimsel araştırmaların serbestçe yapılması ilkesini zedeleyebileceği ve gerek araştırmacılar gerekse de kurul üyeleri açısından önemli bürokratik sorunlar ve iş yükü getirebileceği hususları da araştırmada tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak; etik kurullarla ilgili hususların YÖK tarafından yönetmelikle düzenlenmesi, üniversitelerce çıkartılan yönergelerdeki hukuka aykırılıkların giderilmesi, üniversitelerin YÖKBAYEY'de açıklığa kavuşturulmayan hususlarda yönergeler çıkartabileceği önerilmiştir. Ayrıca araştırmacılara yönelik olarak da etik kurullarla ilgili özellikle durum çalışması ve fenomenolojik çalışmaların yapılması önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bilimsel araştırma kurulu, Yayın etiği kurulu, Etik mevzuatı, Yükseköğretim kurumları, Yükseköğretim kurulu

Bülbül M., (2021). Üniversitelerde sosyal ve beşeri bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında oluşturulan bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili mevzuata yönelik hukuki bir değerlendirme: Nitel bir araştırma. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(2), 270-280. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.447>

*Bu çalışma, 5-6 Şubat 2021 tarihinde, Ankara'da çevrimiçi olarak düzenlenen 2. Uluslararası Etik Kongresinde sunulmuştur.

*This paper was presented at the 2nd International Ethics Congress held online in Ankara on February 5-6, 2021.

Murat BÜLBÜL (✉)

ORCID ID: 0000-0002-1415-0881

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cevizli Yerleşkesi, İstanbul, Türkiye
İstanbul Medeniyet University Faculty of Educational Sciences, Cevizli Campus, İstanbul, Turkey

murat.bulbul@medeniyet.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 22.02.2021

Kabul Tarihi/Accepted : 06.07.2021

ABSTRACT

In Article 65 of Higher Education Law numbered 2547, formation, duties and operations of scientific research and publication ethics boards have to be regulated by regulations issued by Higher Education Council (HEC). Despite this legal obligation, ethical committees in higher education institutions are not regulated by regulation; They are regulated by HEC Scientific Research and Publication Ethics Directive (HECSRPEd) issued in 2016. Universities also make regulations regarding these boards within their own bodies with directives issued by decisions of their senates.

In the research, firstly, the literature on the ethics committees and relevant legislation are examined. Then, categories are determined by using the document review method, considering regulations of ethics committees in HECSRPEd; in the context of these categories, directives issued by 3 state universities in İstanbul regarding ethics committees in fields of social and humanities and educational sciences are analyzed.

Findings show that provisions of a directive issued by universities on ethics committees generally do not coincide with relevant provisions in HECSRPEd and even contain significant contradictions. It has also been discussed that ethical committees in universities may harm the principle of conducting scientific research freely and cause important bureaucratic problems and workload for both researchers and board members.

It has been suggested that issues related to ethical committees are regulated by HEC, eliminating illegality in directives issued by universities and that universities can issue directives on issues that are not clarified in HECSRPEd. In addition, it was recommended to conduct case studies and phenomenological studies regarding ethics committees for researchers.

Keywords: Scientific research board, Publication ethics board, Ethical legislation, Higher education institutions, Higher education council

GİRİŞ

Bilimsel araştırma ve yayın süreçlerinde önemli etik ihlaller ve sorunlar yaşanabilmektedir. Bu etik ihlaller ve sorunların; uydurmacılık, yanıltmacılık, çifte yayın, bölerek yayımlama, intihal/aşırma, sözde yazarlık, yazar saklama, gönüllü katılım ilkesinin çiğnenmesi, aydınlatılmış onam almama, çıkar çatışması ve gizlilik ilkesinin çiğnenmesi biçimindeki ve benzeri davranışlarla gösterildiği söylenebilir (TÜBA, 2002; YÖK, 2014; ELSEVIER, 2017). Türkiye’de yükseköğretim kurumlarındaki araştırma ve yayın süreçlerinde etik kural ve ilkelere uyulmaması önemli bir sorundur. Bu nedenle de etik ihlallerin önlenmesinde ve tespitinde mevzuat düzenlemeleri yapılması ve etik kurulların oluşturularak sağlıklı bir şekilde işlemesi oldukça önemlidir (TÜBA, 2002; Alev ve Genç, 2015; Günbayı, Kasalak ve Özçetin, 2013; Aksu-Dünya, 2019). Bu gereksinim dikkate alınarak Türkiye’de yükseköğretim kurumları bünyesinde bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulmuş ve mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır. Bu kurullar; araştırma önerilerini gerekli etik standartlar bağlamında inceleyen, bilim etiğine aykırı davranışları inceleyerek bu hususta karar veren ve de akademik dürüstlikle birlikte deneklerin haklarını korumak amaçlı olarak üniversitenin yetkili organlarıncı kurulan ve görevlendirilen bağımsız nitelikteki kurullar olarak tanımlanabilse de (Aydın, 2019) farklı bilim dalları için oluşturulan etik kurulların görev, yetki ve işleyişlerinin tüm bilim dalları için aynı olup olmadığı hususu tartışmalıdır.

Etik kodlar ve kurullar öncelikle biyomedikal alanda belirlenmiş; sonrasında da bu alanda belirlenen temel ilkeler insan araştırmalarının tümüne yaygınlaşmıştır (European Commission, 2018, 5). Özellikle de 1960’lı yılların ortalarından başlayarak, insanların katılımcı olduğu tıp ve sağlık alanında yapılan çalışmalarda araştırma önerilerinin bir etik kurul tarafından

incelenmesi zorunluluğu, ileriki yıllarda sosyal ve davranış bilimlerindeki araştırmalar da dahil olmak üzere katılımcıların insan olduğu neredeyse bütün araştırmaları kapsayacak şekilde genişleme eğilimindedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, 119). Bununla birlikte sosyal ve beşerî bilimlerde yapılan araştırmalarda, araştırma öncesi etik kurul onayının istenmesi gibi biyomedikal-tabanlı prosedürler, sosyal bilimlerin doğasındaki farklılıklar nedeniyle de önemli bir dirençle karşılaşmaktadır (Gurzawska, Agata and Benčin, Rok. 2015). Sosyal ve beşerî bilimlerde etik komite onayının aranmasıyla ilgili bürokratik kurallar ve düzenlemelerin sürekli artış hâlinde olduğu; bunun da demokratik toplum olma niteliğiyle örtüşmemesinin yanında bilimsel araştırmaların yapılmasını güçleştirdiği ve belki de araştırmacıların daha çok etik dışı davranış sergileyebilecekleri endişesi de ifade edilmektedir (Boden, Epstein ve Latimer, 2009; Monaghan, O’Dwyer ve Gabe, 2013; Robson, 2018). Katılımcılara zarar verme potansiyeli taşıyan sosyal ve beşerî bilimlerdeki bazı araştırmalar için de etik kurul incelemesinin zorunluluğu ileri sürülse de sosyal ve beşerî bilim alanındaki etik kurulların oluşumunda yalnızca biyomedikal modelin prosedürlerinin takip edilmesi yeterli olmayabilecektir; bilimsel etiğin karmaşık doğası göz önüne alındığında sosyal ve beşerî bilim alanındaki disiplinlerin konuyla ilgili olarak kendi yaklaşımlarını ve modellerini geliştirmeleri önerilebilir (De Wet, 2010; Zwanikken ve Oosterhoff, 2011; Jennings, 2012; Wassie, Gebre-Mariam, Tarekegneve Rennie, 2019).

Yukarıda yer verilen tartışmalar sosyal ve beşerî bilimlerle, sosyal bilimler kapsamında değerlendirilebilecek eğitim bilimleri alanlarında oluşturulan etik kurulların biyomedikal alanlarda oluşturulacak etik kurullardan; oluşum, görevleri ve işleyişleri açısından farklılıkları olabileceğini ve de bu nedenle hukuki açıdan da farklı değerlendirilmelerinin gerektiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte bu araştırmayla amaçlanan, sosyal

ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında kurulan etik kurullarla ilgili tarihi, felsefi veya sosyolojik bir tartışma yürüterek bu alanlarda “ideal” etik kurulların nasıl olması gerektiğine yönelik öneriler geliştirmek değil; hukuk dogmatikliği perspektifi içerisinde, yükseköğretim kurumlarında oluşturulan bu etik kurulların oluşumları, görevleri ve işleyişlerinin hukuka uygunluklarını incelemek ve bu açıdan değerlendirmeler yapmaktır. Okuyucunun konuyu öncelikle hukuka uygunluk temelinde kavramasının, etik kurullarla ilgili sonraki tartışmalarda daha eleştirel bir bakış açısının oluşumuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Konuyla ilgili Türkçe literatür incelendiğinde ise üniversite etik kurullarıyla ilgili yapılan araştırmaların oldukça az olduğu; sosyal bilimler ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında kurulan etik kurullara özgü olarak ise henüz yapılan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir; bu düşüncüyü destekler nitelikte, Bulut ve Taş (2020) bilimsel etiği konu alan araştırmalarında, 1994-2020 yılları arasında bu kapsamda yayınlanan 265 bilimsel makaleden yalnızca 1’inde etik kurulların araştırmanın odak noktası olduğunu belirlemişlerdir. Bu tek çalışmada da Alev ve Genç (2015), Türkiye’deki üniversite etik kurullarını üniversitelerin internet siteleri ve öğretim elemanlarının görüşlerine dayalı olarak değerlendirmiş, ama bu kurullarla ilgili mevzuatı bir bütünlük içerisinde ele alıp hukuka uygunlukları yönünden incelememişlerdir. Benzer bir durum bilimsel araştırma ve etik konusu ile ilgili olarak Türkçe alanyazında yer alan kitaplarda da mevcuttur; bu kitap çalışmalarında da bilimsel araştırma ve yayın etiği mevzuatının hukuki açıdan bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmadığı görülmektedir (E. Yılmaz, 2020, 295; M.B. Yılmaz, 2020, 182-193). Yukarıdaki açıklamalar ışığında, yükseköğretim kurumlarındaki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili mevzuatı hukuki açıdan değerlendiren bu araştırmanın literatürdeki önemli bir eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk Hukukunda Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarıyla İlgili Mevzuat

Türk Kanun Koyucu, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının oluşumuna duyulan gereksinimi de göz önüne alarak ve de uygulama birliğinin sağlanabilmesi için etik kurulların oluşturulması ve işleyişiyle ilgili olarak 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun (YK) 65. Maddesine, 2/12/2016 tarihli ve 6764 sayılı Kanunun 35. Maddesi ile ekleme yaparak; bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının oluşumu, görevleri ve çalışmalarına ilişkin usul ve esasların Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından çıkartılacak yönetmelikler ile düzenleneceğini hüküm altına almıştır.

Kanunun lafzı dikkate alınarak; bu nitelikteki kurullarla ilgili yönetmelik hükümlerinin, yalnızca YÖK ve Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) gibi yükseköğretim üst kuruluşları ve de üniversiteler gibi yükseköğretim kuruluşları için değil, bünyesinde böyle bir etik kurulu barındıran TÜBİTAK gibi kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlarla, Devlet tüzel kişiliği içerisinde yer alan ve bünyesinde bilimsel araştırma etik kurulları bulunduran Sağlık Bakanlığı gibi kurumlar açısından da geçerli olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, hukukta özel normun genel norma ve üst

hukuk normunun alt hukuk normuna göre önceliği ilkeleri dikkate alındığında, örneğin, Sağlık Bakanlığı bünyesinde yer alan bilimsel araştırma etik kuruluyla ilgili hususlarda, 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunundaki (SHTK) etik kurullarla ilgili hükümler öncelikle dikkate alınmalıdır. Aşağıda daha detaylı bir biçimde ele alacağımız bu konuyla ilgili dikkat çekici bir örnek vermek gerekirse, YÖK tarafından çıkartılan bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili düzenlemede, etik kurullar tarafından bilimsel araştırma önerilerine yönelik bir ön inceleme koşulu getirilmese de SHTK m.10’da herhangi bir tedavi yöntemi veyahut ilaçların bilimsel araştırma amacıyla insanları üzerinde denenmesi için öncesinde etik kurul tarafından onaylanması gerektiği belirtilmektedir. Aslında bu örnek, çalışmanın başında da değinildiği gibi, biyomedikal alanlarda oluşturulan etik kurullarla sosyal ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında oluşturulacak etik kurulların farklılaşabileceğinin hukuki açıdan da bir göstergesi olarak düşünülebilir.

YÖK, YK’nın 65. Maddesindeki etik kurullarla ilgili mezkûr emredici hükmü çerçevesinde, bazı mevzuat düzenlemeleri yapmıştır. 2018 yılında çıkarttığı Doçentlik Yönetmeliğinin, ‘Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırılık, Doçentlik Komisyonu’ başlıklı 7. Maddesinde eser incelemesi yapan jüri üyelerinin, başvuru dosyasında yer alan herhangi bir eserde bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık tespit etmeleri durumunda Üniversitelerarası Kurul’un bildirmesiyle Komisyonun devreye gireceğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi ilgili düzenlemenin; bilimsel araştırma ve yayın yapılması hürriyetini sınırlayıcı nitelikte olmadığı görülmektedir; bu bağlamda doçentlik başvurusunda bulunmuş kişinin yapmış olduğu araştırmasının yayınlanmasından sonra komisyonun devreye girerek karar alacağı belirtilmiştir. Bu hâliyle komisyonun alacağı kararın ilgili etik kurulların ihlal edilip edilmediğine yönelik tespit edici bir karar olduğu ifade edilmelidir.

Bununla birlikte Yönetmeliğin 7/4 Maddesinin 2. Cümlesinin, YK’nın 65-a/14 Maddesine aykırı olduğu görülmektedir. İlgili Yönetmelik maddesi şöyledir: “*Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık iddialarını incelemek ve sonuçlandırmak amacıyla Üniversitelerarası Kurul bünyesinde Fen ve Mühendislik Bilimleri, Sağlık ve Spor Bilimleri, Sosyal ve Beşerî Bilimler ile Güzel Sanatlar alanlarından olmak üzere üç adet Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu kurulur. Bu komisyonların kuruluşu, çalışma usul ve esasları Üniversitelerarası Kurul tarafından belirlenir.*” Oysaki yukarıda da belirtildiği gibi YK’nın 65-a/14 Maddesi, etik kurulların oluşumu, görevleri ve çalışma usul ve esaslarına ilişkin düzenlemelerin doğrudan YÖK tarafından çıkartılacak yönetmeliklerle düzenlenmesini istemiştir; bu açıdan Yönetmeliğin 7/4 Maddesinin 2. Cümlesinin hukuka uygun olmadığı söylenebilir.

Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının göreviyle ilgili olarak YK’da doğrudan yapılan bir düzenleme de vardır. Örneğin, Kanun’un 53/A-b Maddesinde, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarına yönelik bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin disiplin cezası verilmesini gerektiren fiiller açısından soruşturma başlatılmadan önce bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarınca inceleme yapılmasının zorunlu olduğu da belirtilmiştir. Bu açıdan

üniversiteler bünyesinde oluşturulan bu kurulların böyle bir görevi icra etmesinin doğrudan yasal bir zorunluluk olduğu da görülmektedir.

YÖK tarafından etik kurullarla ilgili yapılan ve çalışmamızla doğrudan ilgili bir diğer düzenleme; YÖK Genel Kurulu'nun 10.11.2016 tarihli toplantısında aldığı 23 sayılı karar ve bu karar kapsamında hâlen de yürürlükte olan Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesidir (YÖK, 2018). Yukarıda da hatırlanacağı gibi, Türk Kanun Koyucu, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının oluşumu, görevleri ve çalışmalarına ilişkin usul ve esasların Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından çıkartılacak yönetmelikler ile düzenlenmesini 2.12.2016 tarihli yaptığı kanuni düzenlemeyle emretmiştir; buna rağmen YÖK, ağırlıklı olarak hâlen kanuni düzenleme öncesi çıkarttığı bir düzenleme ile bu konudaki iş ve işlemleri yürütmektedir.

Yönergenin 6-9. Maddeleri, Yükseköğretim Kurumlarında Yer Alan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları ile ilgilidir. Burada tartışılması gereken en önemli husus; YK'nın emredici hükmüne rağmen ve de YK'nın 6. Maddesine göre, kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluş olan ve kamu tüzel kişisi olmasından dolayı da Anayasamızın 124. Maddesine göre yönetmelik çıkarma yetkisine sahip olan YÖK'ün, yükseköğretim kurumları bünyesinde etik kurullarla ilgili hususları niçin yönetmelikle değil de yönergeyle belirlediğidir.

Yönerge, “Yönetmeliklerde değinilmeyen konulara açıklık getirmek için düzenlenen resmî belge” ve “Herhangi bir konuda tutulacak yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen buyruk, talimat, direktif” (TDK, 2021) ifadeleriyle tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi yönergelerin çıkartılmasının amaçlarından birisi yönetmeliklerde belirtilmeyen konulara açıklık getirilmesidir. Türk Hukukundaki uygulamaların da bu doğrultuda olduğu söylenebilir (Sevgili-Gençay, 2014). Ayrıca unutulmamalıdır ki adsız düzenleyici işlemler, normlar hiyerarşisi bakımından, yönetmelik altı kural koyucu işlemlerdir. Bu yönüyle de bu işlemler, idarenin kural koyucu işlemlerinin sıra düzeni içinde en alt sırada yer alırlar (Şanlı-Atay, 2011, 155). Bu bağlamda etik kurullarla ilgili olarak YÖK'ün farklı bir yönetmeliğinde bu yönergeyle çelişen bir hüküm bulunduğu takdirde bu yönetmelik hükmünü dikkate almak gerekecektir. Oysaki bu düzenleme YK'nın öngördüğü gibi yönetmelik düzenlemesiyle yapılsaydı, özel hükmün genel hükme göre önceliği kuralı gereğince yükseköğretim kurumlarındaki etik kurullarla ilgili çıkartılan ve özel nitelikte olacak olan etik kurullarla ilgili yönetmelik hükümleri dikkate alınacaktı. Son olarak belirtmek gerekir ki YÖK tarafından çıkartılan yönetmelikler, 3011 sayılı Kanun gereğince Resmî Gazete’de yayımlanmakta, fakat yönergeler 10 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükümleri kapsamında yer almadığından Resmî Gazete’de yayımlanmamaktadır; ayrıca yönetmeliklere Mevzuat Bilgi Sisteminde yer verilirken, yönergelere yer verilmemektedir. Bu da ilgili mevzuata kişilerin sağlıklı erişimini güçleştiren bir husus olarak düşünülebilir. Yukarıda yer verilen tartışmalar dikkate alındığında, YÖK tarafından yükseköğretim kurumların-

daki etik kurullarla ilgili düzenlemelerin bir yönetmelik yerine yönergeyle yapılmasının, hukuka uygun olduğunu ifade etmek güçtür.

Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (YÖKBAYEY)

Yukarıda da tartışıldığı gibi, her ne kadar yükseköğretim kurumlarındaki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının yönetmelikle düzenlenmesi gerekse de mevcut durumda YÖK'ün bu düzenlemeyi YÖKBAYEY ile yapmasından dolayı YÖKBAYEY, yükseköğretim kurumları açısından hukuken dikkate alınması zorunlu bir düzenlemedir. Yönerge’de bu husus yükseköğretim kurumlarına Geçici Madde 1’de, “Yükseköğretim kurumları etik kurullarına, bu Yönergede belirtilen yeni kriterlere uygun olarak Yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç üç ay içinde oluştururlar.” ifadesiyle de hatırlatılmıştır.

Yönerge’nin, Yükseköğretim Kurumlarında Yer Alan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Kurulların Oluşumu’ başlıklı 3. Bölümünde yükseköğretim kurumlarındaki etik kurullarla ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Yükseköğretim kurumları ise YK'nın 3. Maddesinde, “...Üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır.” biçiminde tanımlanmıştır. Kanunun yükseköğretim kurumları için verdiği tanım dikkate alındığında etik kurulların, üniversite genelinde kurulabileceği gibi, üniversite bünyesinde yer alan fakültelerin içinde, hatta bağımsız vakıf meslek yüksekokullarında (MYO) bile kurulabileceği söylenebilir. Bununla birlikte YÖK Başkanlığının Bilimsel araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi konulu, 97354392-622.99-82161 sayılı ve 23/12/2016 tarihli resmi yazısının dağıtım yeri olarak yalnızca üniversite rektörlüklerinin gösterilmesi (YÖK, 2016), etik kurulların bağımsız vakıf MYO’ların bünyesinde kurulmasının gerekli olmadığı şeklinde anlaşılabilir. İncelenen bağımsız vakıf MYO’ların internet sitelerinin hiçbirinde de bu tür bir etik kurula rastlanılamamıştır. Oysaki yukarıda da belirtildiği bu MYO’lar da yükseköğretim kurumu olarak nitelenmektedir ve de bu MYO’lar bünyesinde de öğretim elemanlarınca bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri yürütülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı yükseköğretim kurumlarında sosyal ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanlarında oluşturulan bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili olarak üniversitelerce çıkartılan yönergelerin, YÖKBAYEY’e ve ilgili üst hukuk normlarına uygun olup olmadıklarının incelenmesi ve değerlendirilmesidir.

YÖKBAYEY’de etik kurullarla ilgili belirtilen hususlar dikkate alınarak araştırmacı tarafından belirlenen kategoriler çerçevesinde aşağıda alt başlıklar hâlinde ifade edilmiş olan soruya yanıt aranmıştır:

Yükseköğretim kurumlarındaki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının;

- oluşumuyla,
- görevleriyle,
- işleyişleriyle

ilgili düzenlemeler, YÖKBAYEY'deki hükümlere ve ilgili üst hukuk normlarına uygun mudur?

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarıyla uyduğu takdirde doküman incelemesi yöntemi tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabilir. Doküman incelemesi yöntemiyle, anlaşılması hedeflenen olgularla ilgili bilgilerin yer aldığı yazılı materyaller analiz edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, 189). Bir değerlendirme çalışmasında öncelikle potansiyel olarak önemli görülen dokümanlara erişim sağlanmalıdır; bu dokümanlar yönetmelikleri ve yönergeler gibi kurumsal kuralları içeren resmî belgeleri de içermektedir. Doküman incelemesi yöntemi yalnızca dokümanlardan bilgi edinilmesini sağladığı için değil, aynı zamanda gözlem ve mülakat gibi yöntemlerle veri toplanmasını amaçlayan araştırmaların yolunu belirleyebildiği için de önemlidir (Patton, 2014, 293-294). Bu araştırma kapsamında, Tablo 1'de adları verilen İstanbul'daki üç devlet üniversitesi tarafından çıkartılan etik kurullarla ilgili yönergelerin hukuka uygunlukları, üniversitelerce dikkate alınmasının yasal bir zorunluluk olduğu YÖKBAYEY'deki ilgili hükümler dikkate alınarak oluşturulan kategoriler kapsamında analiz edilmiştir (Tablo 2).

Bu üç üniversitenin yaptığı mevzuat düzenlemelerine bakıldığında; BÜ'nün sosyal ve beşerî bilimler alanında iki farklı yönerge çıkartarak iki farklı etik kurulu (BÜY1 m.2 ve BÜY2 m.1) kurduğu ve eğitim bilimlerine özgü ayrı yönerge çıkartmadığı veya mevcut yönergelerle ayrı bir etik kurul oluşturmadığı; MÜ'nün

bünyesinde bulunan tüm bilim alanlarındaki etik kurullar için tek bir yönerge çıkarttığı ve bu yönerge kapsamında hem sosyal ve beşerî bilimler alanında hem de eğitim bilimleri alanında farklı etik kurullar (MÜY m.1) oluşturduğu; İMÜ'nün ise iki yönerge çıkartarak, ilkiyle sosyal ve beşerî bilimler alanında etik kurul oluşturduğu (İMÜY m.9/1), ikinci yönergeyle de eğitim bilimleri alanında başka bir etik kurul (İMÜY2 m.1) oluşturduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi, üç üniversitenin de bilimsel araştırmalarla ilgili etik kurul oluşturma sistematiği birbirinden farklıdır. Araştırmaya özellikle birbirinden farklı özelliklere sahip mevzuat çıkartma yaklaşımı olan üniversiteler dahil edilerek, okuyucunun tüm bu farklı durumları bir arada görerek, bütüncül bir hukuka uygunluk tartışmasını kavraması amaçlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, çalışma grubunda yer alan üniversiteler tarafından sosyal ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanlarındaki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili yönergelerden (Tablo 1) elde edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle ilgili yönergelere, güncellikleri ve orijinallikleri kontrol edilerek üniversitelerin internet sitelerinden erişilmiştir. Araştırma verileri, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizinde öncelikle analize konu olacak verilerden bir örneklem belirlenir; daha sonra araştırmacı alandaki kuramlardan ya da araştırmanın amaçlarına uygun olarak kategoriler oluşturularak verileri analiz eder (Yıldırım ve Şimşek, 2018, 197-198). Bunun için de yukarıda da belirtildiği gibi YÖKBAYEY'deki etik kurullarla ilgili hükümler dikkate alınarak araştırmacı tarafından oluşturulan kategorilere (Tablo 2) dayalı olarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

Bu çerçeveye göre de üniversiteler tarafından çıkartılan yönergelerdeki veriler tanımlanmış, sınıflandırılmış ve anlamlandırılarak bulgular kısmında raporlaştırılmıştır.

Araştırmanın geçerliliğinin artırılması için de biri eğitim yönetimi biri de hukuk alanında uzman olan iki akademisyenden

Tablo 1: Araştırmada Yer alan Üniversitelerce Çıkartılan İlgili Yönergeler

Üniversiteler	Çıkartıkları Yönergeler
1) Boğaziçi Üniversitesi (BÜ)	1) BÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (BÜY1) (http://boun.edu.tr/Assets/Documents/Dosyalar/Sosyal_Beseri_Bilimler_Arasirma_Yayin_Etigi_Kurulu_Yonergesi.pdf) 2) BÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Çalışma Yönergesi (BÜY2) (http://www.boun.edu.tr/Assets/Documents/Dosyalar/sbinarek_yonerge.pdf)
2) Marmara Üniversitesi (MÜ)	3) MÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulları Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönergesi (MÜY) (http://dosya.marmara.edu.tr/sbe/mevzuat/M.%C3%9C%20Bilimsel%20Ara%C5%9Ftirma%20ve%20Yayin%20Eti%C4%9Fi%20Kurullari%20Kurulu%C5%9F%20ve%20%C3%87ali%C5%9Fma%20Esaslari%20Y%C3%B6nergesi.pdf)
3) İstanbul Medeniyet Üniversitesi (İMÜ)	4) İMÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (İMÜY1) (https://www.medeniyet.edu.tr/documents/basinyayin/150566.pdf) 5) İMÜ Eğitim Bilimleri Etik Kurulu Yönergesi (İMÜY2) (https://egitimbilimleri.medeniyet.edu.tr/tr/egitim-bilimleri-etik-kurulu)

Tablo 2: YÖKBAYEY’deki Hükümlere Dayalı Olarak Oluşturulan Kategoriler

Ana Kategoriler	Alt Kategoriler	Örnek Doğrudan Alıntılar
1. Etik kurulların oluşumu	1.1. Kuruluş alanları	“Yükseköğretim kurumları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları sosyal ve beşeri bilimler,...alanlarında oluşturulur.” (m.6/1) “Gerekli görülmesi halinde çalışmaların verimliliğini sağlamak amacıyla farklı bilim alanları için farklı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulabilir.” (m.6/2)
	1.2. Yasal dayanakları	“Yükseköğretim kurumları etik kurullarını, bu Yönergede belirtilen yeni kriterlere uygun olarak Yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç üç ay içinde oluştururlar.” (Geçici Madde 1)
	1.3. Üyelerin sayısı	“Bu kurullar...yediser üyeden oluşur.” (m.6/1)
	1.4. Üyelerin unvanları	“...profesör unvanına sahip öğretim üyeleri arasından...” (m.6/1)
	1.5. Üyelerin seçimi ve süresi	“...iki yıllık süreyle rektör tarafından seçilen...” (m.6/1)
	1.6. Kurul yönetimi ve sekretaryası	“...başkanları rektör tarafından seçilir.”, “...başkanı kurul üyeleri arasından bir kişiyi başkan yardımcısı olarak seçer.” (m.6/6). “...sekretaryası yükseköğretim kurumlarının hukuk müşavirliği tarafından yürütülür.” (m.6/7)
2. Etik kurulların görevleri	2.1. Etik ihlali iddialarını inceleme	“Etik ihlal iddialarını incelemek...” (m.7/1-a)
	2.2. Etik eğitimleriyle ilgili rektöre önerilerde bulunma	“...eğitici faaliyetler düzenlenmesini sağlamak üzere rektöre önerilerde bulunmak” (m.7/1-c)
3. Etik kurulların işleyişleri	3.1. Toplantı ve karar sayısı	“...üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve karar alır.” (m.8/1-a)
	3.2. Bilirkişi ve uzman görevlendirilebilmesi	“...gerektiğinde alanında uzman bilirkişilerden görüş de alabilir.” (m.8/2)
	3.3. Yasaklılık durumları	“Aşağıdaki kişiler bu düzenleme kapsamında yapılan incelemelerde bilirkişi ve uzman olarak görevlendirilemez.” (m.8/3), “...üyeleri kendileriyle, ... birlikte çalışma yaptıkları kişilerle ve etik ihlalde bulunduğunu iddia ettikleri kişilerle ilgili... toplantılara katılamazlar.” (m.8/6).
	3.4. Savunma istemi ve usulü	“...hakkında inceleme başlatılan kişilerden...yazılı savunmaları istenir.” (m.9/5).
	3.5. Sır saklama yükümlülüğü ve gizlilik ilkesi	“Kurul üyeleri, uzman ve bilirkişiler yaptıkları incelemeyle ilgili edindikleri bilgi ve belgeleri açıklayamazlar.” (m.9/8). “Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının kararları, genel düzenlemeler dışında gizlidir, etik kurulların tespitleri hakkında bu Yönergede belirtilen kişi ve kuruluşlar ile başvuru sahibinden başkasına bilgi verilmez.” (m.11/11)

görüş alınmıştır; ayrıca yine araştırma geçerliliğinin artırılması için hem YÖKBAYEY hem de üniversitelerin çıkarttıkları yönergelerden doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Böylece nitel araştırmalarda kullanılan geçerlilik stratejilerinden olan dış denetim ve doğrudan alıntı stratejilerine başvurulmuştur (Christensen, Johnson ve Turner, 2015, s.405). Ayrıca doküman incelemesi yönteminin birçok güçlü yanı olduğu gibi bazı araştırma sınırlılıklarına neden olan zayıf yönleri de bulunmaktadır. Yasal dokümanların analizi açısından bu zayıf yönlerin ‘standart bir formatın olmaması’ ve ‘kodlama zorluğu’ olduğu söylenebilir (Bailey, 1982’den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 193). Bir de araştırmanın yalnızca üç devlet üniversitesi tarafından çıkartılan ilgili mevzuat içerikleriyle sınırlı olduğunu da tekrar belirtmek gerekir.

BULGULAR

1. Etik Kurulların Oluşumu

YÖKBAYEY’de etik kurulların oluşumuyla ilgili hükümler dikkate alındığında; bu kurulların hangi alanlarda kurulabileceği, üye sayısı, üyelerin unvanları, üyelerin seçim şekli ve süresi ve de kurul yönetimi ve sekretaryasıyla ilgili hükümler olduğu görülmektedir. Aşağıda bu hususlar alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

1.1. Kuruluş alanları: Kuruluş alanları dikkate alındığında; BÜY1, BÜY2, MÜY ve İMÜY1 ile kurulan etik kurulların, YÖKBAYEY’de belirtildiği gibi sosyal ve beşeri bilimler alanlarında kuruldukları görülmektedir. MÜY’de ayrıca eğitim bilimleri alanında da etik kurul oluşturulacağı belirtilmiştir (m.1). İMÜY2 ise eğitim bilimleri etik kurulu için çıkartılmıştır. YÖKBAYEY m. 6/2’de,

"Gerekli görülmesi halinde çalışmaların verimliliğini sağlamak amacıyla farklı bilim alanları için farklı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulabilir." ifadesine yer verildiğinden sosyal ve beşerî bilimler, sağlık bilimleri ve fen ve mühendislik bilimleri alanlarının yanı sıra eğitim bilimleri alanında bir bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulması da hukuken mümkündür. Bununla birlikte, İMÜ Eğitim Bilimleri Etik Kurulu Yönergesinin adında (İMÜY2), "bilimsel araştırma ve yayın etiği" ifadesine yer verilmediği de görülmektedir. Benzer bir durum sosyal ve beşerî bilimler alanında kurulmasına rağmen BÜY2'de de görülmektedir (Tablo1).

1.2. Yasal dayanakları: Araştırmaya dahil edilen yönergelerin (Tablo 1) yasal dayanakları şunlardır:

- **BÜY1:** 2547 s. YK/ 24., 42. ve 65. Maddeleri; YÖKBAYEY (tarihi belirtilmemiş.)
- **BÜY2:** 2547 s. YK/ 14. ve 42. Maddeleri; yürürlükten kaldırılan eYÖKBAYEY(2012)
- **MÜY:** 2547 s. YK/ 14. Maddesi; YÖKBAYEY (tarihi belirtilmemiş.)
- **İMÜY1:** 2547 s. YK/ 42. ve 65. Maddeleri; yürürlükten kaldırılan eYÖKBAYEY(2012)
- **İMÜY2:** 2547 s. YK/ 14. Maddesi ve YÖKBAYEY (tarihi belirtilmemiş.)

1.3. Üyelerin sayısı: YÖKBAYEY' göre kurullarda olması gereken üye sayısı 7 (Tablo 2) iken, bu üye sayısına uygun olan etik kurullar yalnızca BÜY1 ve BÜY2'de belirtmiştir; diğer yönergelerde bu sayılar farklıdır. Örneğin; MÜY m. 11/2'ye göre; "*Etik Kurullar; Senato tarafından seçilen profesör unvanlı toplam dokuz öğretim üyesinden oluşur.*"

1.4. Üyelerin unvanları: YÖKBAYEY'e göre ilgili alanda yeterli sayıda bulunuyorsa, kurul üyelerinin öncelikle profesör unvanlı öğretim üyelerinden seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu hususa, yalnızca BÜY1, MÜY ve İMÜY1'de riayet edildiği görülmektedir. BÜY2'de kurul üyelerinin akademik birimlerde yer alan personel arasından seçilmesi gerektiği hususuna yer verilirken; İMÜY2'de etik kurul üyelerinin İMÜ personelinde seçileceğine hükmedilmiştir. İMÜ bünyesindeki Eğitim Bilimleri Etik Kurulunun üyelerine bakıldığında ise 8 üye içerisinde bulunan 1 üyenin, öğretim üyesi niteliğinde olmayan ve idari personel kadrosundaki üniversite avukatı olduğu görülmektedir (İMÜ, 2021).

1.5. Üyelerin seçimi ve süresi: YÖKBAYEY'de üyelerin rektör tarafından 2 yıllık süre için seçileceği belirtilmiştir. Üniversitelerin yönergelerine (Tablo 1) bakıldığında ise, hiçbir yönergede rektörün seçeceğine yönelik bir hüküm bulunmamakta; üniversite senatoları bu konuda yetkili görünmektedirler. Örneğin; İMÜY1 m.9/1'de, "*Bu kurullar, ... iki yıllık süreyle Rektörün önerisi üzerine Senato tarafından seçilen beşer üyeden oluşur.*" Ayrıca 2 yıllık süreye de yalnızca MÜY ve İMÜY1'de riayet edilmiştir.

1.6. Kurul yönetimi ve sekreteryası: YÖKBAYEY'de kurul başkanının rektör tarafından seçileceğine; başkanın da kurul üyeleri

arasından bir kişiyi başkan yardımcısı olarak belirleyeceğine; ayrıca kurulun sekreteryası işlerinin yükseköğretim kurumlarının hukuk müşavirliği tarafından yürütüleceğine hükmedilmiştir. Belirtilen hususların tamamına yalnızca İMÜY1'de yer verilmektedir. Diğer yönergelerdeki ilgili hükümlerin tamamı YÖKBAYEY'de belirtilen hususlarla (Tablo 2) örtüşmeyecek biçimde ifade edilmektedir. Örneğin; İMÜY2 m. 6/1'de, "*Başkan kurul üyelerinin salt çoğunluğu ile belirler. Başkan, kurul üyelerinden birini başkan vekili olarak seçer.*" ifadesi yer almaktadır. BÜY2 m.6-f'de, "*Etik kurul üyeleri ilk toplantıda bir başkan seçer.*" cümlesine yer verilmektedir.

2. Etik Kurulların Görevleri

YÖKBAYEY'de bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarına yalnızca aşağıda belirtilen iki temel görevin verildiği görülmektedir. Bununla birlikte üniversitelerin yönergelerine (Tablo2) bakıldığında etik kurullara bu kapsamda olmayan birçok farklı görevler verildiği görülmektedir. Örneğin, MÜY'de, "*Üniversite bünyesinde alt etik kurulların kurulmasına karar vermek*" (m. 18/2-e); İMÜY2'de, "*Araştırma veya inceleme sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasında bilimsel yöntem ve yaklaşımların esas kabul edilmesini sağlamak*" (m. 5/1-d); BÜY2'de ise, "*Üniversite içinden araştırmacılar tarafından değerlendirilmek üzere gönderilen araştırmaların (anket çalışmaları, laboratuvar deneyleri, alan deneyleri, mülakat, inceleme vb.) etik açıdan öngörülebilecek bir probleme izin vermeyecek bir şekilde tasarlanıp tasarlanmadığını değerlendirmek*" (m.10/1) biçimindeki ifadelerle YÖKBAYEY'de belirtilmeyen görevlere yer verildiği görülmektedir.

2.1. Etik ihlali iddialarının incelenmesi: Bu göreve BÜY1, MÜY ve İMÜY1'de yer verildiği; BÜY2 ve İMÜY2'de ise yer verilmediği görülmektedir. Bu husus, örneğin, İMÜY1'de, "*Yayımlanan veya yayın için gönderilen yazılarda etiğe aykırılık iddialarını başvuru üzerine incelemek, gerektiğinde bilirkişi veya uzman görüşü almak, ilgili kişilerle yazışmalar yapmak, bilgi istemek ve görüş bildirmek*" (m.10/1-a) biçiminde ifade edilmiştir.

2.2. Etik eğitimleriyle ilgili rektöre önerilerde bulunmak: Bu göreve yalnızca BÜY1'de ve İMÜY1'de yer verildiği; BÜY2, MÜY ve İMÜY2'de yer verilmediği görülmektedir. Örneğin, MÜY'de şu ifadeye yer verilmektedir: "*Etik değerlerin ön plana çıkarılması, etik bilincin artırılması ve etik yaşam kültürünün kurum-sallaşması için eğitici faaliyetler düzenlemek, etik konusyla ilgili bilimsel araştırma ve yayın yapılmasını teşvik etmek.*" (m.18/2-b).

3. Etik kurulların işleyişleri

YÖKBAYEY'de etik kurulların işleyişiyle ilgili hükümler aşağıda alt başlıklar hâlinde incelenmiştir:

3.1. Toplantı ve karar sayısı: Üniversitelerin yönergeleri (Tablo 1) arasından BÜY1, BÜY2 ve İMÜY2'deki ifadelerin YÖKBAYEY'de yer alan (Tablo 2) hükümlerle örtüştüğü; MÜY ve İMÜY1'de bu hususlara yer verilmediği görülmektedir. Örneğin İMÜY2'de, "*Etik kurul,...salt çoğunlukla toplanır. Kurul, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alır.*" (m.7/1) ifadesi yer almaktadır.

3.2. Bilirkişi ve uzman görevlendirilebilmesi: Üniversitelerin yönergelerinin (Tablo 1) tamamında YÖKBAYEY’de (Tablo 2) belirtildiği gibi, bilirkişi/uzman görevlendirilebileceği hususuna yer verilmektedir. Örneğin, BÜY1’de bu husus, “*Gerektiğinde alanında uzman bilirkişilerden görüş de alınabilir.*” (m.8-c) ifadesiyle açıklanmıştır.

3.3. Yasaklılık durumları: Bazı durumlarda ilgili kişilerin toplantıya katılmaları konusundaki yasaklılık hükümlerine tüm yönergelerde yer verilmektedir. Bununla birlikte; uzman/bilirkişinin yasaklılığı hususuna BÜY2 ve İMÜY2’de yer verilmemiştir. Örneğin, MÜY1’de, “*Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üyeleri, kendileriyle ilgili veya kendilerinin hâlen veya daha önce birlikte çalışma yaptıkları kişilerle ilgili etik ihlali iddialarının görüldüğü toplantılara katılmazlar.*” (m.11/6); “*Aşağıdaki kişiler etik incelemelerde bilirkişi ve uzman olarak görevlendirilemez: a) İlgilinin lisansüstü tez danışmanları, doçentlik ve profesörlük jürilerinde görev almış öğretim üyeleri,...*” (m.11/2) ifadelerine yer verilmektedir.

3.4. Savunma istemi ve usulü: Savunma istemi ve usulü ile ilgili hükümlere YÖKBAYEY ile yalnızca BÜY1 ve İMÜY1’de yer verildiği; BÜY2, MÜY ve İMÜY2’de bu hususlara yer verilmemesi görülmektedir. Örneğin, İMÜY1’de, “*Hakkında etik ihlali iddiası bulunan kişiden iddialara ilişkin olarak savunma ve gerekli bilgi ve belgeler istenir. İlgili kişi, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunun bu yöndeki isteğinin kendilerine ulaştığı tarihten itibaren en geç on gün içerisinde yazılı savunmasını vermediği takdirde, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.*” Ayrıca görüldüğü gibi İMÜY1’de savunmayla ilgili hususlara yer verildiği bile, YÖKBAYEY’deki on beş gün olarak belirlenen süre (m.9/1-5), İMÜY1’de 10 gün (m.12/4) olarak belirtilmiştir.

3.5. Sır saklama yükümlülüğü ve gizlilik ilkesi: YÖKBAYEY’de düzenlenen ilgili hükümlere (Tablo 2) BÜY1, BÜY2, MÜY ve İMÜY1’de yer verilirken; İMÜY2’de yer verilmemiştir. Örneğin, gizlilik ilkesi BÜY1’de, “*Etik Kurulun kararları, genel düzenlemeler dışında gizlidir, Etik Kurulun tespitleri hakkında bu Yönergede belirtilen kişi ve kuruluşlar ile başvuru sahibinden başkasına bilgi verilmaz.*” (m.11) ifadesiyle; MÜY’de ise bu hususlar “*Kurul üyelerinin gizliliğe riayet etme ve sır saklama yükümlülükleri vardır.*” (m.26/2) ifadesiyle açıklanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma, Boğaziçi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi tarafından etik kurullarla ilgili çıkartılan yönergelerin başta YÖKBAYEY olmak üzere ilgili üst hukuk normlarına uygunluğunu inceleyen bir çalışmadır. Araştırmanın bulguları dikkate alındığında, üniversitelerce çıkartılan yönergeler kapsamında kurulan etik kurulların oluşumuyla, görevleri ve işleyişleriyle ilgili hükümlerin başta YÖKBAYEY olmak üzere üst hukuk normlarıyla büyük ölçüde uyumadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özellikle belirtilmelidir ki BÜ bünyesinde ikisi de sosyal bilimler alanında olan iki farklı etik kurulun oluşturulması tartışmaya oldukça açıktır. BÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’nu kuran BÜY2’nin yasal dayanaklarından biri olarak gösterilen 2012 tarihli eYÖKBAYEY (YÖK, 2012) zaten artık

yürürlükte değildir; kaldı ki BÜY2’nin ona da ayrılıklar içeren birçok hükmü bulunmaktadır. Ayrıca BÜY2’nin yasal dayanağı olarak gösterilen diğer mevzuat hükümleri olan 2547 s. YK/ 14. ve 42. Maddeleri de incelendiğinde; üniversite senatolarının görevlerini düzenleyen 14. Madde de senatolara, “*Üniversitenin eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin esasları hakkında karar almak*” görevi verildiği de YÖK’e bilimsel araştırma ve yayım etiği kurulları ile görev veren YK 65-a/14. Maddesi, YK/14. ve 42. Maddelerle karşılaştırıldığında özel hüküm niteliğindedir; hukukta özel hükmün genel hükme göre önceliği ve üstünlüğü ilkesi dikkate alındığında, üniversite senatolarının YK/14. ve 42. Madde hükümlerini dayanak gösterip, YÖKBAYEY hükümlerine aykırı olacak biçimde etik kurullar oluşturması ve onlara görevler vermesi hukuka uygun olmayacaktır.

Ayrıca, ‘Bilimsel denetim’ başlıklı YK/42. Maddenin a bendinde, öğretim elemanlarının bilimsel yönden denetlenmelerinin, onların bilimsel araştırma ve yayım faaliyetleri üzerinde olacağına da hükmedilmiştir. Bununla birlikte, Anayasamızın (AY) 130/4 Maddesinin birinci cümlesinde yer verilen emredici hüküm niteliğindeki, “*Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.*” hükmü dikkate alındığında, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin serbestçe yapılmasını kısıtlar nitelikteki uygulamaların hukuka uygun olmayacağı söylenebilir. Türkiye’de bu düşüncüyü destekler nitelikte araştırma sonuçları ve görüşler mevcuttur. Uzunallı (2015), patent haklarıyla ilgili olarak TBMM’de tartışılan bir yasal düzenlemede öğretim elemanlarının bilimsel araştırma ve yayım yapma özgürlüklerinin kısıtlanabileceğini ileri sürmektedir. Benzer biçimde COVID-19 salgını hakkında yürütülmek istenen bilimsel araştırmalarda Anayasadaki hükümlere aykırı biçimde yapılacak araştırmaların sınırlandırıldığı da dile getirilmektedir (TTB, 2020).

Zaten YK/42-b ve c bentleri, a bendi ile bir bütün hâlinde incelendiğinde bu denetim faaliyetinin yapılmış olan bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerinin yeterliliği noktasından olması gerektiği de görülmektedir. Bu bağlamda; BÜY2 ve İMÜY2’de etik kurullara, sosyal ve beşerî bilimlerle eğitim bilimleri alanında yapılacak araştırmalar öncesi bilimsel araştırma ve yayım etiğine uygunluk açısından ön değerlendirme yapma görevi veren hükümler de tartışmaya açıktır. Bu araştırmanın literatür kısmında da yer verildiği gibi yabancı literatürde oldukça yaygın bir biçimde, sosyal ve beşerî bilimlerde yapılan araştırmaların etik kurullarla incelenmesinin bilimsel özerkliğe, araştırmaların özgün bir biçimde yapılmasına ve demokratik toplumun sağlıklı bir şekilde işlemesi ilkesine ayrılıklar içermesinin yanında işleyiş bürokratik hantallık getirdiğine ve de bu nedenlerden dolayı etik kurulların böyle bir inceleme yapacaklarsa biyomedikal prosedürlerden farklılaşıp kendine özgü yaklaşımlar geliştirmesi gerektiğine dair tartışmalar mevcuttur; bu konuda Türkçe literatürde konuya eleştirel olarak yaklaşan bir çalışma henüz maalesef mevcut değildir.

Unutulmamalıdır ki bilimsel araştırmalar bir tez kapsamında yürütülüyorsa, zaten tez öğrencisine bilimsel araştırma ve yayım etiği konusunda danışmanlık yapan bir öğretim üyesi bulunmaktadır; ayrıca o tez zaten öğretim üyelerinden olu-

şan bir jüri heyeti tarafından da değerlendirilmektedir. Eğer yapılan araştırma bir tez kapsamında değilse, bu araştırmanın genel olarak hakemli bir bilimsel dergide yayınlanma amacı taşıyacağı açıktır. Orada da hem editör hem de alanında uzman hakem incelemesinden geçmektedir. Bu nedenle YÖKBAYEY’de belirtilmeyen fakat bazı üniversitelerin kurdukları etik kurullara verdikleri böyle bir inceleme görevinin, bilimsel araştırmalara katkısı yukarıda da belirtildiği gibi tartışmaya açıktır. Yasal zorunluluk olarak belirtilmediği sürece dünyadaki birçok üniversite, insana yönelik çalışmalarda araştırma öncesinde etik komitelerce incelenme zorunluluğunun istemediği de unutulmamalıdır (Koepsell, Brinkman, Pont, 2014).

Etik kurullarca ön inceleme yapılması hususu bazen üniversite dışı aktörlerin getirdiği zorunluluklardan da kaynaklanabilmektedir. Örneğin, TÜBİTAK tarafından 2018 yılında yayınlanan ‘Etik Kurul Onay Belgesi Bilgi Notu’ içerisindeki ifadeler tartışmaya açık olduğunu belirtmek gerekir. İlgili bilgi notunda, TÜBİTAK’a sunulan proje önerileri eğer insandan anket, mülakat, odak grup çalışması gibi yollarla veri toplamasını gerektiriyorsa başvuru öncesinde ilgili kurumun insan araştırmaları amaçlı kurulmuş etik kurullarından Etik Kurul Onay Belgesi alınması gerektiği bir zorunluluk olarak belirtilmektedir (TÜBİTAK, 2018a). TÜBİTAK’a hiyerarşik olarak bağlı bulunmayan üniversiteler bünyesinde oluşturulacak etik kurullara, yasal bir dayanak olmadan dolaylı olarak da olsa böyle bir görev yüklenmesinin hukuka uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda şaşırtıcı olan; TÜBİTAK tarafından çıkartılan TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği ile oluşturulan etik kurulların yalnızca ihlal iddiaları ile ilgili olarak inceleme yapacağı hususuna yer verilirken (TÜBİTAK, 2018b); TÜBİTAK ve bağlı birimleri tarafından alınan kararlarla üniversite etik kurullarına dolaylı olarak sosyal ve beşerî bilimlerde araştırma öncesi bilimsel araştırmalara onay verme görevinin yüklenmesidir. Benzer bir durum 2020 yılından itibaren güncellenen TÜBİTAK ULAKBİM TR Dizin Dergi Değerlendirme kriterleri için de geçerlidir; bu kararlarda da anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplamasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmada etik kurul izni bir zorunluluk hâline getirilmiştir (MEB, 2020). Kanunun YÖK’e verdiği yetki çerçevesinde çıkarılan yönetmelik ve yönergelerde etik kurullara böyle bir görev verilmemişken, TÜBİTAK ve bağlı birimlerinin aldığı idari işlem niteliğindeki kararlarla, araştırmacıların proje başvuruları ve araştırmalarını yayınlamalarıyla ilgili işlemler için bu tür zorunluluklar getirmelerinin hukuka uygun olamayacağı; idari yargı mercilerine dava açılması hâlinde de idari işlem niteliğindeki bu düzenlemelerin üst hukuk normlarına aykırı olmalarından dolayı iptal edilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi, TÜBİTAK kendi bünyesinde kuracağı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarını, hukuken YÖKBAYEY’e göre düzenlemek zorundadır; YÖK’ün ve üniversitelerin TÜBİTAK ve bağlı birimlerinin yaptığı hukuka uygunluğu tartışmalı düzenlemelerine bu açıdan uyma zorunlulukları bulunmamaktadır.

Üniversitelerin çıkarttığı yönergelerle etik kurullara bazen YÖKBAYEY kapsamında yapması gereken görevlerin verilmeyip yukarıda da belirtildiği gibi tam aksine YÖKBAYEY’de verilme-

yen görevlerin yüklenmesinin öğretim üyelerinin yasal çalışma prensipleri açısından da hukuka uygun olmadıkları ileri sürülebilir. AY m. 128/2 hükmü gereğince; memurların ve diğer kamu görevlilerinin görev ve yetkileri, kanunla düzenlenir; burada AY’nin, bakanlıklar gibi Cumhurbaşkanı Kararnamesi (CBK) ile kurulabilen idari teşekküllerin görevlerinin CBK ile düzenlenebileceği ile ilgili hükümlerinin saklı olduğunu da unutmamak gerekir. Bununla birlikte, üniversiteler AY gereğince CBK ile değil de kanunla kurulduğundan öğretim üyelerinin görev ve yetkilerinin de kanunla düzenlenmesi anayasal bir zorunluluktur. Bu bağlamda, araştırmanın literatür kısmında da değinildiği gibi bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında görev alacak öğretim üyelerinin görevlerinin zaten YK/65 kapsamında YÖK tarafından çıkartılacak bir yönetmelikle belirleneceğine hükmedildiğinden AY’ye bir aykırılık görülmemektedir. Fakat yasal olarak yetkili konumda bulunan YÖK’ün belirlemediği görevlerin, bu açıdan yetkisiz durumda oldukları düşünülen senatolarca öğretim üyelerine verilmesi AY m.128/2’ye de aykırılık teşkil ettiği ve bu doğrultudaki düzenlemelerin AY m.18’de belirtilen angarya yasağına da takılabileceği söylenebilir. Bulut ve Soylu’nun (2009) öğretim üyelerinin katlanmak zorunda kaldığı ek faaliyetlerin hem iş yükünün artmasına hem de akademik verimliliğin azalmasına sebep olduğuna yönelik ileri sürdükleri düşünceleri ve de Balcı, Öztürk ve Akar’ın (2019) yaptıkları bir araştırmada, öğretim üyelerince angarya olarak nitelenen idari işlerin gereksiz bir iş yoğunluğuna yol açtığı ve öğretim üyelerinin iş-yaşam dengesi kurmalarını zorlaştırdığı yönünde ulaştıkları sonuçlar da bu düşünceleri destekler niteliktedir. Bu bağlamda üniversitelerdeki akademisyen yöneticiler, mevzuattan kaynaklı bürokratik engellerin ilgili mevzuatların yeniden düzenlenmesi ile kaldırılabilceğini belirtmektedirler (Akyol, Yılmaz, Çavuş ve Aksoy, 2018).

Yukarıdaki tartışmaya etik kurul üyelerinin sayısı ve niteliğiyle ilgili araştırma bulgular dikkate alınarak yeni bir boyut da eklenebilir. YÖKBAYEY’de 7 kişi olarak belirtilen üye sayısına üç yönergede riayet edilmemiştir. Kurul üyelerinin sayısı 7’den az ise hukuka aykırı biçimde etik kurul üyelerinin iş yükleri artabilecekken; üye sayısının 7’den fazla olduğu durumlarda da ilave üyelerin aslında yapmaması gereken bir görevi hukuka aykırı olarak yapmak zorunda kaldıkları ileri sürülebilir.

Ayrıca araştırma bulgularında bazı üniversite yönergelerinde etik kurul üyelerinin profesör unvanlı öğretim üyeleri arasında seçilme zorunluluğu yer almamaktadır. Etik kurulların disiplin soruşturmaları kapsamındaki inceleme görevi dikkate alındığında; etik kurul üyelerinin öncelikle profesör unvanlı öğretim üyeleri arasından seçilmesi isabetli bir yaklaşımdır; daha alt bir akademik unvana sahip bir öğretim üyesinin daha üst unvanlı bir öğretim üyesinin disiplin soruşturmasında görev alması disiplin hukuku açısından da sakıncalı bir durumdur (Demircioğlu, 2014). Üye niteliği ile ilgili bulgulara dayalı olarak tartışmalı bir diğer konu da İMÜY2 kapsamında kurulan etik kurulda üniversite hukuk müşavirliğinde öğretim üyesi niteliğinde olmayan idari bir personelin, Anayasamıza göre bilimsel özerkliğe sahip öğretim üyelerinin bilimsel araştırma ve yayınlarının etiğe uygunluğu ile ilgili kararlarda oy kullanıyor olmasıdır. Bu durumun açıkça hukuka aykırılık teşkil ettiği düşünülmektedir. Oysaki YÖKBAYEY’de de belirtildiği gibi hukuk müşavirlikleri etik

KAYNAKLAR

kurulların sekreteryaya işlerini yürütmekle görevlidir. Örneğin, fakülte kurulu veya fakülte yönetim kurulu toplantılarına fakülte sekreterlerin yalnızca sekreteryaya görevi için katılıp kararlarda oy kullanma yetkilerinin bulunmaması gibi, hukuk müşavirliğinde görevli kişiler de ancak sekreteryaya görevini yerine getirmek amacıyla katılabilirler. Ayrıca YÖKBAYEY m.8/4'te belirtildiği gibi, "...etik ihlal iddiasının hukuki anlam ve kapsamına ilişkin olarak bir hukukçu bilirkişi de görevlendirilebilir." Görüldüğü gibi öğretim üyesi niteliğine haiz olmayan bir hukukçu bir görevlendirildiği takdirde bilirkişilik yapabilir; yine de alınan kararlarda oy kullanması asla mümkündür. Yetkisiz kişilerin idari işlemleri yapması sonucu oluşacak sakatlıklarla ilgili değerlendirmeye aşağıda yer verilecektir.

Etik kurul üyelerinin atanması hususu da tartışılması gereken önemli bir husustur. YÖKBAYEY etik kurul üye ve başkanlarının rektör tarafından atanması gerektiğini belirtirken araştırma kapsamındaki hiçbir yönergede üyeler rektör tarafından seçilmemektedir. Bilindiği gibi 'yetki' unsuru bir idari işlemin hukuka uygun bir şekilde yapılabilmesi için temel bir unsurdur; bunun için de idari işlemin yetkili kişiler tarafından yapılması zorunludur. Böyle bir üye seçim işleminde rektörlerin senatolara yetki devrinden de bahsedilemez; çünkü bunun AY veya kanunlarda açıkça öngörülmesi gerekir. Rektörün yapması gereken bir idari işlemin senato tarafından yapılması 'konu bakımından yetki tecavüzü' olarak nitelenebileceği gibi yetki unsurunda da sakatlığa yol açacaktır (Gözler, 2019, 275-297). Üniversitede yetki kullanımıyla ilgili yaşanan sorunlara ilişkin olarak; Yaman ve Özdemir (2016) de yaptıkları bir araştırmada, üniversite yöneticilerinin zaman zaman birbirlerinin yetkilerini gasp edebildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara bağlı olarak aşağıdaki öneriler verilebilir:

1. Yükseköğretim kurumlarındaki bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarıyla ilgili hususlar YK'nın emredici hükmü gereğince YÖK tarafından yönetmelikle düzenlenmelidir.
2. Üniversite senatoları, birçok açıdan YÖKBAYEY'e aykırı olarak çıkarttıkları yönerge hükümlerini hukuka uygun hale getirmelidir. YÖKBAYEY'deki hususları daha açık hâle getirmek veya orada belirtilmeyen hususlarla ilgili olarak YÖKBAYEY'e aykırı olmamak koşuluyla yönergeler çıkarmaları mümkündür.
3. Eğer sosyal ve beşerî bilimler ve eğitim bilimleri ile ilgili olarak yapılacak bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerinin etik kurallara uygunluğuna yönelik olarak araştırma öncesinde bir etik kurul inceleme zorunluluğunun gerekli olduğu düşünülüyorsa, bununla ilgili olarak YÖK'ün düzenleme yapması gerekmektedir.
4. Araştırmada elde edilen sonuçlara bağlı olarak araştırmacılara da etik kurulların oluşum, görevleri ve işleyişlerinde yaşanan sorunların ortaya çıkarılabilmesi ve etkililik ve verimliliklerinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirilebilmesi için özellikle ve öncelikle fenomenolojik ve durum analizi yöntemlerini kullanarak; sonrasında da nicel ve karma yöntemlerle araştırmalar yapmaları önerilebilir.

- Aksu-Dünya, B. (2019). Bilimsel Araştırma Süreci ve Etik Kurallar. S. Şen ve İ. Yıldırım (Ed.) *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akyol, B., Yılmaz, K., Çavuş, B. ve Aksoy V. (2018). Akademisyen Yöneticilerin Görüşlerine Göre Türkiye'de Yükseköğretimin Sorunları. *Turkish Studies*, 13/11, Spring, p. 111-131 doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13232>
- Alev, B, Genç, F. (2015). Türkiye'de Üniversite Etik Kurulları Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15 (31), 135-182. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auibfd/issue/32336/359319>
- Aydın, İ. (2019). *Akademik Etik*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Balci, A., Öztürk, İ. ve Akar, F. (2019). Akademisyenlerin İşlerini Anlamalı Kılan Faktörlere İlişkin Görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 867-892. doi: 10.17860/mersinefd.527374.
- Boden R, Epstein D, Latimer J. (2009). Accounting for Ethos or Programmes for Conduct? The Brave New World of Research Ethics Committees. *The Sociological Review*, 57(4): 727-749. doi:10.1111/j.1467-954X.2009.01869.x
- Bulut, K. ve Soylu, B. (2009). Öğretim Üyelerinin İş Yükü Seviyelerinin Bir Analitik Ağ Modeli İle Değerlendirilmesi: Mühendislik Fakültesinde Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 25(1), 150-167. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesfen/issue/25576/269789>.
- Bulut, K. ve Taş, C. (2020). 1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (46), 234-264. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/57607/785614>
- Christensen, L.B., Johnson, R. B., Turner, L.A. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz* H. (Özgan ve M. Kalman, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- De Wet, K. (2010). The Importance of Ethical Appraisal in Social Science Research: Reviewing a Faculty of Humanities' Research Ethics Committee. *J Acad Ethics*, 8: 301-314. https://www.researchgate.net/publication/225456237_The_Importance_of_Ethical_Appraisal_in_Social_Science_Research_Reviewing_a_Faculty_of_Humanities'_Research_Ethics_Committee adresinden 11.2.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Demircioğlu, M (2014). İdari Yargı Kararları Çerçevesinde Bilimsel Yayın Etiği Soruşturmaları. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 145-218. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33815/374456>.
- ELSEVIER. (2017). Ethics in Research & Publication. 16 Şubat 2021 tarihinde https://www.elsevier.com/_data/assets/pdf_file/0008/653885/Ethics-in-research-and-publication-brochure.pdf adresinden erişildi.
- European Commission. (2018). Ethics in Social Science and Humanities. 8 Şubat 2021 tarihinde https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/6_h2020_ethics-soc-science-humanities_en.pdf adresinden erişildi.
- Gözler, K. (2019). *İdare Hukuku Dersleri*. (Güncellenmiş ve düzeltilmiş 21. Baskı). Ekin Yayınları: Bursa.

- Gurzawska, Agata and Benčin, Rok. 2015. "Ethics Assessment in Different Fields: Social Sciences." *Ethical Assessment of Research and Innovation: A Comparative Analysis of Practices and Institutions in the EU and selected other countries - Stakeholders Acting Together on the Ethical Impact Assessment of Research and Innovation - SATORI project (FP7/2007-2013)*.
- Günbayı, İ., Kasalak, G. ve Özçetin, S. (2013). Bilimsel Araştırmalarda Etik Dışı Davranışlar: Bir Durum Çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 3 (2), 97-108. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/yuksekogretim/issue/41244/498194>
- İMÜ. (2021). Eğitim Bilimleri Etik Kurulu. 10 Ocak 2021 tarihinde [https://egitimbilimleri.medeniyet.edu.tr/documents/egitimbilimleri/doc/etik\(1\).doc](https://egitimbilimleri.medeniyet.edu.tr/documents/egitimbilimleri/doc/etik(1).doc) adresinden erişildi.
- Jennings, S. (2012). 'Response to Schrag: What are Ethics Committees for Anyway? A Defence of Social Science Research Ethics Review'. *Research Ethics* 8(2): 87-96. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/174701611244542>
- Koepsell D, Brinkman WP, Pont S. (2014). Human research ethics committees in technical universities. *J Empir Res Hum Res Ethics*. Jul; 9(3):67-73. doi: 10.1177/1556264614540596. PMID: 25746787.
- MEB. (2020). Etik Kurul İzin Belgesi. 26 Ocak 2021 tarihinde http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/21180740_Etik_Kurul_Yzin_Belgesi.pdf adresinden 26.1.2021 adresinden erişildi.
- Monaghan, L., O'Dwyer, M., & Gabe, J. (2013). Seeking university research ethics committee approval: The emotional vicissitudes of a 'Rationalised' Process. *International Journal of Social Research Methodology*, 16(1), 65–80. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13645579.2011.649902?casa_token=W-R8WEoYf8MAAAAA: SddGOWm7G6EV-hRQaf760EoRK4q1wQBRElp1Zf2oupGtrn0y6V8FvHsKw_rG0Xk7iBs9XXFD3Lj5yA
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (3. Baskı; E. Bukova Güzel ve H. Demircioğlu, Çev.). Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Robson, E. (2018). Ethics committees, journal publication and research with children. *Children's Geographies*. 16:5, 473-480, doi: 10.1080/14733285.2017.1392481
- Sevgili-Gençay, F.D. (2014). Adsız düzenleyici işlemlerin normlar hiyerarşisindeki yeri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63 (2), 397-418. doi: 10.1501/Hukfak_0000001753
- Şanlı-Atay, Y. (2011). *Türk İdare Hukukunda Adsız Düzenleyici İşlemler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TTB (2020). COVID-19 Salgını Hakkında Bilimsel Araştırmalarda; Haklar, Yetkiler, Görevler. 8 Haziran 2021 tarihinde https://www.ttb.org.tr/kollar/COVID19/haber_goster.php?Guid=a95d28a6-8932-11ea-911b-f85bdc3fa683 adresinde erişildi.
- TÜBA (2002). Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları. 5 Aralık 202 tarihinde <http://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/Bilimsel%20Aras%CC%A7t%C4%B1rmada%20Etik%20ve%20Sorunlar%C4%B1son.pdf> adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2018a). Etik Kurul Onay Belgesi Bilgi Notu. 7 Aralık 2020 tarihinde https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/20689/ekbn_2020.pdf adresinden erişildi.
- TÜBİTAK. (2018b). TÜBİTAK Araştırma Ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği. 7 Aralık 2020 tarihinde https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/247_sayili_bk_islenmis_hali.pdf adresinden erişildi.
- Uzunallı, S. (2015). Üniversite Öğretim Elemanlarının Buluşları Üzerinde Patent Hakkı. Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 1 (1), 171-184. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tfm/issue/21329/228817>
- Wassie, L., Gebre-Mariam, S., Tarekegne, G., & Rennie, S. (2019). Enhancing ethics review of social and behavioral research: developing a review template in Ethiopia. *Research Ethics*, 15(3-4), 1–23. <https://doi.org/10.1177/1747016119865731>
- Yaman, A, Özdemir, S. (2016). Yükseköğretim Yönetici Görüşlerine Göre Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma İhtiyacı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 2-37. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iauefd/issue/46931/588488>
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (On birinci baskı). Ankara: Seçkin Yayınları
- Yılmaz E. (2020). Araştırma Etik Kurulları ve Yayın Etiğine Aykırı Örnek İncelemeler. N. Cemaloğlu (Ed.) *Bilimsel Araştırma Teknikleri Ve Etik*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Yılmaz, M.B. (2020). Araştırma ve Yayın Etiğiyle İle İlgili Yasal Mevzuat ve Kurullar. K. Yılmaz ve R. S. Arık (Ed.) *Bilim ve Araştırma Etiği*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- YÖK. (2012). Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi. 10 Aralık 2020 tarihinde http://ibg.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2018/07/yok_yayin_etigi_yonergesi.pdf adresinden erişildi.
- YÖK. (2014). Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri. 11 Aralık 2020 tarihinde <https://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2015/01/etik-davran%C4%B1C5%9F-ilkeleri.pdf> adresinden erişildi.
- YÖK. (2016). YÖK'ün Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi konulu resmi yazısı. 26 Aralık 2020 tarihinde <http://bhi.nku.edu.tr/basinyonetim/resim/images/edittorresimleri/2974/files/Y%C3%96K%20Bilimsel%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20Yay%C4%B1n%20Eti%C4%9Fi%20Y%C3%B6nergesi.pdf> adresinden tarihinde erişildi.
- YÖK. (2018). Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. 4 Aralık 2020 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeli.aspx> adresinden erişildi.
- Zwanikken, P. & Oosterhoff P. (2011) Why a research ethics committee for social science? Reflections on three years of experience at the Royal Tropical Institute, Amsterdam. *Medische Antropologie*. 23: 165–181. Retrived fom https://www.kit.nl/wp-content/uploads/2018/08/1911_Why-a-research-ethics-committee-for-social-science.pdf adresinden erişildi.